

**MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA
KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH
TEXNOLOGIYASINING MOHIYATI**

Musoyeva Shoxsanam Ravshan qizi

Buxoro davlat universiteti 5-kurs talabasi

Annotatsiya. *Insonning shaxs sifatida xar tomonlama garmonik rivojlanishi ma'naviy ildizining qanchalik chuqur, ayni choqda keng va mustaxkamligiga bog'liq. Kitob, kitobxonlik an'anasi qadimiydir, unda vorisiylik, merosiylilik va davomiylik o'z aksini topgan. Maqolada maktabgacha katta yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish texnologiyasining mohiyati haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *kitob, kitobxonlik, maktabgacha ta'lim, mutolaa madaniyati, nutq faolligi, kitob mutolaasi, vatanparvarlik, adabiy ta'lim.*

Abstract. *The all-round harmonious development of a person as a person depends on how deep, at the same time broad and strong his spiritual roots are. The tradition of books and reading is ancient, it reflects the inheritance, heredity and continuity. The article provides information about the essence of the technology for forming a reading culture in older preschool children.*

Keywords: *book, reading, preschool education, reading culture, speech activity, book reading, patriotism, literary education.*

Абстрактный. *Всестороннее гармоничное развитие человека как личности зависит от того, насколько глубоки, в то же время широки и сильны его духовные корни. Книга, традиция чтения книг древняя, она отражается в преемственности, наследственности и преемственности. В статье представлена информация о сущности технологии формирования культуры чтения у детей дошкольного возраста.*

Ключевые слова: *книга, чтение, дошкольное образование, культура чтения, речевая деятельность, книжное чтение, патриотизм, литературное воспитание.*

Mamlakatimizda maktabgacha ta'limning asosiy vazifasi bolalarimizni xalqimizning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma'naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash, ya'ni millatimiz kelajagi bo'lgan yoshlarimizda milliy vatanparvarlik hislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o'qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta'lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o'zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini ta'minlash har doimgidan ham dolzarb masala hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ijtimoiy-tarbiyaviy tashkilotlaridir.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etilayotgan va o'tkazilayotgan topishmoqli-adabiy soatlar, ertak va dostonxonlik, she'rxonlik va

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

kitobxonlik oqimlari jajji farzandlarimiz uchun kelajagi buyuk davlat O'zbekistonning barkamol insonlari bo'lib etishishlarida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Insonning shaxs sifatida xar tomonlama garmonik rivojlanishi ma'naviy ildizining qanchalik chuqur, ayni choqda keng va mustaxkamligiga bog'liq. Kitob, kitobxonlik an'anasi qadimiydir, unda vorisiylik, merosiylilik va davomiylik o'z aksini topgan.

O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishimkoniyatlaridan to'laroq foydalanishga ilmiy-texnikaviy taraqqiyot talabiga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi ro'lini oshirishga yo'naltirilgan tadqiqodlar olib borilmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida bola shaxsiyatini, uning boshqalar bilan o'zaro ijobiy munosabatini shakllantirish, axloqiy tasavvurlarni rivojlantirish, vatanparvarlik xissiyotlarini uyg'otishga alohida e'tibor beriladi.

Maktabgacha ta'limning maqsadi va vazifalari, ahamiyati, mazmuni, jarayonga samarali tomonlarini qayta ko'rib chiqish; bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish usullarini aniqlash; so'nggi o'n yillikning nazariy izlanishlari (V.V. Abramenkova, N.E. Veraksa, M. B. Zatsepina, S. A. Kozlova, M.V.Komarova) boshqalarning ilmiy izlanishlarida aks etgan

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq faolligining psixofiziologik asoslarini, maktabgacha yoshdagi bolalar tomonidan badiiy matnni idrok etishning o'ziga xos xususiyatlarini, ularning o'qish doirasini o'rgangan D.B.Elkonin, D.D.Sharipova, R.M.Qodirova, F.R.Qodirova, D.R.Babayeva va boshqalar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida: bolalar adabiy asarini o'qish va tinglash jarayoni, bola va kitob o'rtasidagi aloqa jarayoni, maktabgacha yoshdagi yoshga oid adabiy bilimlarni egallash jarayonlari jihatlari bo'lgan jarayonlarni o'rganish uchun haqiqiy ehtiyoj mavjud.

Mutolaa madaniyati juda keng ma'nodagi tushuncha bo'lib, kitobga qiziqish va uni sevisish, adabiyot bilan kengroq tanishib, kitob bilan ishlash haqidagi maxsus bilimlarga ega bo'lish, shuningdek kitobdan to'la ravishda foydala bilishda yordam beruvchi ko'nikmalardan iborat.

Kitobxonlik madaniyati kitobxonga o'qiyotgan asarini to'laqonli tushunish, undan badiiy-estetik zavq olish, yozuvchi fikri, asar g'oyasini anglash va baholay olish, bundan tashqari kitob va kutubxonadan foydalanish, ma'lumotnoma bibliografik apparatidan o'zini qiziqtirgan yoki zarur masalalarga doir kitoblarni topib olish va undan foydalanish yo'llarini o'rgatadi. Kitob tanlash, uni tez o'qish, o'qilgan kitoblarni boshqalarga tavsiya etish, avaylab saqlash ham kitobxonlik madaniyatining tarkibiy qismlariga kiradi.

Kitobxonlik madaniyati tushunchasi juda keng ma'noda qo'llaniladi. Xususan, bu hodisa asarni anglash va uni tushunish uchun kitobxondan ma'lum tayyorgarlik va saviyani talab qiladi. Bu hodisaning mohiyati kitobni shunchaki varaqlash va undan umumiy foydalana bilishdan to ijodiy o'qish, kitob muallifiga oshno bo'lib, uning asarini chuqur tahlil qilib mutolaa qilishgacha boradi. Bilim beruvchi vosita sifatida kishilarning iymonli bo'lishi uchun xizmat qilib, yashash tarzining hayot kechirish qoidalarining qomusiga aylangan. Kitob har bir insonning ayniqsa, bolalarning bilimga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Zero, qadriyatlar orasida o'qish, mutolaa va bilim olish alohida o'rin tutadi.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Bugungi kunda butun dunyo axborot a'sirida yashamoqda. Chunki jahonda har kuni juda ko'p miqdorda kitob bosilib chiqadi. Buning ustiga benihoya ko'p jurnallar, to'plamlar, gazetalar. Kino, teatr, radio, televizor va boshqa xilma-xil vositalar istasangistamasang axborot berib turadi. Chor-atrofni o'rab turgan muhit ham katta axborot vositasiga ega. Mana, shularning orasidan inson o'ziga keraklisini ajratib olmog'i lozim, bu esa mutolaa o'qish madaniyati qanday va qay darajada tarbiyalanganiga bog'liq.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, mutolaa madaniyati juda keng tushuncha va bag'oyat murakkab muammo bo'lib, taxminan quyidagi holatlarni o'z ichiga oladi:

1. Kitob tanlay olish;
2. Kitobni qanday o'qishni bilish;
3. Kitob o'qiganda nimalarga e'tibor berish va nimalarni esda saqlab qolish;
4. Kerakli ma'lumotlarni qayerdan, qanday, qaysi vositalardan foydalanib topish;
5. Olingan bilimni e'ki xabarni qanday etkazib berish;
6. Qayta o'qish kitobxonlik ko'nikmasini odatlantirish;
7. Kutubxona kartotekalari bilan ishlay bilish;
8. Kitobni tez va sekin o'qishni farqlay olish;
9. Kitobni o'qib, uning fusunkor olamiga kira bilish;
10. Kitobni mustaqil o'qiy bilish

Kitob mutolaasi madaniyatiga kitob xarid qilish va kutubxonani muntazam boyitib borishga alohida e'tibor bilan qarash, kitob saqlash odobi, o'qish jarayoni, o'qiganni o'ziga va hayotga tatbiq eta bilish kabilar ham kiradi.

Darhaqiqat, kitob o'qishning o'zi bir san'at, san'at bo'lganda ham nihoyatda murakkab, serqirra, ayni chog'da maroqli va lazzatli san'at. Shu boisdan ham, hamma kitobxonda o'qish madaniyati shakllangan va rivoj topgan, deb bo'lmaydi. Ba'zi masalalar bo'yicha maslahat, yo'l-yo'riqlar ko'rsatish mumkin, ammo baribir, Gyote aytganidek, o'qishni bir umr o'rganiladi... Chunki, har kimning o'z o'qishi bor. Ammo bir umr kitob bilan bo'lgan, ko'p kitob o'qib, bilim mag'zini chaqqan donolarning hayotiy tajribasidan, mutaxassislar va kitobxonlar bilan bo'lgan muloqotlarda uqib olingan fikrlar, nihoyat, tibbiyot olami vakillarining bergan maslahatlaridan kelib chiqib ayrim mulohazalarni aytish mumkin. Dastavval shuni alohida ta'kidlash kerakki, kitobni tartib bilan, rejali o'qish kerak. Qo'lga tushgan kitobni shunchaki o'qish ekan-da, deb o'qiyverishdan foyda yo'q. Kitobni tanlab, aniq maqsadni o'ylagan holda o'qish zarur.

O'z bilimingizni oshirish, biror muammoni o'rganib chiqish, ma'naviy dunyoingizni boyitish uchun kitob o'qishni o'z oldingizga maqsad qilib qo'ygan ekansiz, mutolaa dasturini aniq tuzib olish, unga qat'iy amal qilish kerak. Bu qoidalarni o'zlashtirib olgan va unga amal qilgan kishinigina o'qish madaniyatiga erishgan, deya olish mumkin.

Mutolaa madaniyati tarbiyasini dastavval oiladan boshlash kerak. Bolaga kitob bilan muomala qilish, kutubxonadan foydalanish, o'qish san'ati, kitobxonlik va kitobsevarlik ko'nikmasini, kitob ustida ishlashni o'rgatish uchun ota-onalarning o'zi o'qish madaniyatidan ozmi-ko'pmi xabardor bo'lmog'i lozim. Agar xonadonda zarur adabiyotlardan iborat kattami-kichik kutubxona bo'lsa, ota-ona kitob bilan ishlashdan,

bag'oyat olijanob soha kutubxonachilik qonun-qoidalaridan ozmi-ko'pmi xabardor bo'lsa, bunday oilada bola yoshlikdanoq kitob o'qish madaniyatini egallab boradi.

Bolalarda kitob o'qish madaniyatini shakllantira borishda maktabgacha ta'lim tashkilotlari ham faol ish olib borib, ota-onalarga yaqindan yordam bersa, ayni muddao bo'ladi. Chunki kichkintoylarda kitobga mehr uyg'otishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining roli juda kattadir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'quv dasturiga kitob o'qish madaniyati mashg'ulotlarini kiritish zaruriyatga aylanmoqda. Bunday mashg'ulotlarda kitob chop etish bo'yicha mutaxassislar, yirik olimlar, kitobsevarlar, shuningdek, yozuvchi va shoirlarning kitob o'qish madaniyati haqidagi qiziqarli va mazmunli fikrlari bayon etilsa, shuningdek, axborot-kutubxona faoliyati yo'lga qo'yilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xalqimiz tilida ham kitob o'qib bilim va munosib ta'lim-tarbiya olish, ilm-fan bilan shug'ullanish, kasb-hunar o'rganishning ahamiyatiga doir maqollar juda ko'p. Jumladan, "Kitobsiz aql — qanotsiz qush", "Baxt belgisi — bilim", "Bilim — aql chirog'i", "Go'zallik — ilmu ma'rifatda", "Ilm baxt keltirar, bilim taxt keltirar", "Hunar — oqar buloq, ilm — yonar chiroq", "Oltin olma, bilim ol, bilim olsang, bilib ol". Bunday purhikmat naqlarni yana uzoq davom ettirish mumkin. Eng muhimi, necha ming yillardan buyon sayqallanib, ne-ne avlodlarga yo'lchi yulduzdek to'g'ri yo'lga ko'rsatib kelayotgan ana shu xalqona hikmatlar negizidagi asl haqiqat shuki, insonning bilimli, tarbiyali, kasb-hunarli va albatta baxtli va davlatli bo'lishining muhim omili — bu kitobga do'st bo'lish, hamisha kitob o'qish va kitob mutolaasini umr bo'yi kanda qilmaslikdir. Ayniqsa, bolalarning baxtu kamoli, osoyishta va farovon hayotida kitobning alohida o'rnini bor. Chunki yaxshi kitob insonda Vatanga muhabbat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini yuksaltirib, yaxshilik hamda ezgulikka undaydi. Bu haqda so'z borganda, istiqlol bizga "kitobxon xalq" degan azaliy yuksak mavqeimizni nafaqat qaytarib bergani, ayni chog'da, bu borada intellektual salohiyatimiz va imkoniyatlarimizni tubdan oshirishning asosiy omili ham bo'lganini ta'kidlash lozim. Binobarin, mustaqillik yillarida mamlakatimizda aholi, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviyatini yuksaltirish, milliy adabiyotimiz va san'atimizni yanada rivojlantirish, yoshlarni milliy qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalash, ijodkorlarning mehnatini munosib rag'batlantirishga alohida e'tibor berib kelinmoqda. Internet va boshqa vositalar jadal rivojlanayotganiga qaramay, insonning ong va tafakkurini charxlash, ma'naviy olamini boyitish, ezgulikni targ'ib etishda bosma kitobning o'rnini bundan keyin ham saqlanib qolaveradi. Binobarin, kitob asrlar davomida axborot saqlovchi eng samarali vosita vazifasini bajargan. Qolaversa, ming yil oldin Samarqand qog'ozida bitilgan qo'lyozmalar hozir ham insoniyatga ma'rifat nurini sochmoqda.

Zero, kitob — qalb chirog'i, tafakkur qanoti. Ayniqsa, bosma kitobdan taralayotgan va elektron nashrdan topib bo'lmaydigan o'ziga xos yoqimli hidni tuyib, varaqlash asnosida mo'jizaviy sahifalarning sirli shitirlashidan ko'ngil cheksiz zavqqa to'lgan holda, kitob mutolaa qilish, uning mazmuni haqida tengdoshlar bilan fikrlashishning huzur-halovati tamoman o'zgachadir.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Sohibqiron Amir Temur ta'biri bilan aytganda, "Kitob (bitig) barcha bunyodkorlik yaratuvchilik va aql-idrokning, ilmu donishning asosidir, hayotni yaratuvchi murabbiydir". Shu ma'noda, shaklidan qat'i nazar, barcha kitoblar milliy o'zligimiz hamda umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etishga xizmat qilishi ayni muddao. Barchamiz yoshligimizdan turli ertaklarni eshitib va o'qib katta bo'lganmiz. Bolaga yaxshi xislatlarni so'z bilan singdirish juda yaxshi samara beradi. Shuning uchun farzand tug'ilishi bilanoq unga alla aytiladi. Bolaga kechki uyqudan oldin turli ertaklar aytib, kitoblar o'qib berish asnosida uning mutolaaga bo'lgan qiziqishi oshadi. Bola kitobni sevishi uchun ota-onasining mutolaaga mehri baland bo'lishi lozim. Buning uchun uyda kitob ko'p bo'lsa, ayni muddao. Agar uyga kitob olib kelib, oilada o'qilsa, farzandlar, albatta, bu an'anani davom etiradi. Kishi bolalikdan kitob o'qishni odat qilmas ekan, keyinchalik ham kitobga qiziqishi qiyin. Shuning uchun, bizning vazifamiz bolalar qalbida unga mehr uyg'otishdir.

Kitobxonlikni oilamizdan boshlashimiz kerak. O'sib kelayotgan bolaning sog'lom voyaga etishi va ma'naviy etuk bo'lishida oilaviy muhit muhim o'rin tutadi. Darhaqiqat, har bir ota-ona farzandi sog'lom bo'lib voyaga etishi, o'qishi, hunar o'rganishi, sport bilan shug'ullanishi, ilm olishi uchun doimiy harakatda bo'lmog'i lozim. Komil farzandni tarbiyalash uchun hech qanday jihatni nazardan chetda qoldirmaslik zarur. Unutmaylik sog'lom bola ona Vatanning ishongan tayanchidir. Xonadonlarimizda farzandlarimiz zo'r qiziqish bilan o'qiydigan "O'zbek xalq ertaklari", "Alpomish", "Go'ro'g'li" dostonlari, "Odam va olam ensiklopediyasi", "Bolalar ensiklopediyasi" va jahonga mashhur kitoblar o'rin olsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Bolaning aqliy rivojlanishi haqida qayg'uradigan ota-ona unga albatta kitob o'qib berishi kerak ekan. Bolaga har kuni yotishdan oldin baland ovozda kitob o'qib berilsa, uning aqliy rivojlanishiga katta ijobiy ta'sir etilar ekan.

Xulosa qilib aytganda kitob har bir insonning ayniqsa, bolalarning bilimga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Zero, qadriyatlar orasida o'qish, mutolaa va bilim olish alohida o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sodiqova Sh.Maktabgacha pedagogika.T.:2013.113 6
2. Imamova Sh.M. Methodology of Development of Programming Skills in Mathematical Systems in Students Based on Computer Simulation Trainers// NATURALISTA CAMPANO Volume 28 Issue 1, 2024, -pp. 551-557.
3. Imamova Shafaot Mahmudovna. A SIMULATION TRAINER'S EDUCATIONAL